

EEN ZELENAAAR OP DE ST. CAROLUS

Op 10 februari 1724 verlaat de St. Carolus de haven van Oostende. Volgens de bemanningslijst¹ is er één Zelenaar aan boord. De vraag wat een jonge kerel van 25 bezielt om aan boord van dit schip te gaan en voor het onbekende avontuur te kiezen, was de aanleiding om volgend verhaal samen te stellen. Meer nog ... de St. Carolus zal nooit terugkeren!

1. Het ontstaan en de teleurgang van de Oostendse Compagnie

Amsterdam volgt Antwerpen op als grote Europese haven, vooral nadat laatstgenoemde stad aan het begin van de 18de eeuw verwoest werd. Toch is er een tijd geweest dat ook Oostende een niet onbelangrijke haven beloofde te worden, namelijk toen er tijdens de regering van de Oostenrijkse keizer Karel VI² de "Generale Keizerlijke Indische Compagnie" of kortweg de Oostendse Compagnie werd opgericht.

De belastingconsulent Patrick Mac Neny³ werd in 1723 aangesproken en belast met de uitwerking van de statuten van een compagnie die zich uitsluitend zou toeleggen op de handel met Indië. Met dit bedoeling raadpleegde hij drie vooraanstaande zakenlui uit Antwerpen, met name de heren Pietro Proli, Paul-Jacques Cloots⁴ en Jacques De Pret. Mac Neny moest de regeringsplannen zien te verenigen met de belangen van het privaatkapitaal. Hoewel ook de buitenlanders⁵ de gelegenheid kregen om aandelen te kopen, heeft de Keizer er voor gezorgd dat zijn onderdanen bij de intekening van een voorkeursrecht konden genieten. Op de ingevoerde goederen van de compagnie zou een invoerrecht⁶ van 6% op de prijs van de publieke verkoop worden geheven. De veilingen van de aangevoerde goederen werd voorbehouden voor de steden Oostende en Brugge.

Raadgevers in Wenen vergaderden lang over het akkoord en hebben het op enkele punten geamendeerd. In november 1722 was de oorkonde van de "Keizerlijke Indische Compagnie" af, maar het octrooi bleef geheim. In januari 1723 benoemde Karel VI, op aanwijzingen van de markies van Prié de zeven directeurs⁷ van de maatschappij. Deze verzetten zich tegen verscheidene punten van de oorkonde. Proli en Mac Neny gingen bovendien naar Wenen om de tegenaanval voor te bereiden op de vijandelijke manoeuvres van de zeemogendheden. Einde juli werd uiteindelijk het octrooi gepubliceerd met een antidatering op 19 december 1722. De zetel van de compagnie was gevestigd in de Beurs te Antwerpen. Op 11 augustus werd in de kathedraal van Antwerpen een plechtige mis gehouden en werd de zegen voor de Oostendse Compagnie gevraagd. Op twee dagen tijd werd een kapitaal van zes miljoen gulden - te verdelen over 6000 aandelen - verzameld, een succes dat de buitenlandse hoven behoorlijk wat zorgen baarde. De adel, zakenlieden en regeringsambtenaren bezaten het merendeel van de aandelen. Bijna tweederden van de aandelen waren in handen van Antwerpenaren.

¹ VERVOORT G. en VANDERHAEGHE J., Bemanningslijsten uit het archief van de Generale Indische Compagnie en andere nota's, Vlaamse Stam, Jg. 38 nr. 4-5, april-mei 2002, blz. 280 tot en met 303.

² Geboren te Wenen 1 oktober 1685 en gestorven te Wenen op 20 oktober 1740.

³ Geboren in Ierland op 20 oktober 1676. Immigreerde in 1692 naar de Spaanse Nederlanden, later Oostenrijkse en werd in 1709 genaturaliseerd. Was advocaat bij de Brabantse raad (1702-1724), fiscale raadgever bij de raad van financiën (1713-1745), vanaf 1724 was hij staatssecretaris. Hij overleed in 1745.

⁴ Deze baron, gehuwd met Joanna De Pret, zou rijk worden met de handel op China van de Oostendse Compagnie. Hij liet een statig kasteel in klassieke rococostijl bouwen te Schilde.

⁵ Engelsen en Hollanders, die in hun eigen handelscompagnieën niet aan bod kwamen.

⁶ De invoerhandel betrof vooral zwarte Boelthee, zijden stoffen uit Nanking, porselein, chinoiserieën en specerijen. De uitvoer was praktisch onbeduidend. Meestal bestond de lading uit zilverpiasters en lood.

⁷ Eén van hen was de Engelsman Hume.

De eerste algemene vergadering van de aandeelhouders had plaats te Antwerpen op 6 oktober 1723. De Oostendse Compagnie hoopte factorijen te kunnen oprichten in China en Indië. Op 13 november 1723 verwerft de maatschappij een handelspost in Banquebazar, één van de twee Oostenrijkse factorijen⁸, gelegen aan de oever van de Hooghly, in Bengalen. Bhourompour, Kanton⁹ en Sadatpatnam waren de volgende op het rijtje.

Keizer Karel VI en Filips V van Spanje sluiten het Verdrag van Wenen op 30 april 1725. De Spaanse koning laat zijn aanspraken op de Zuidelijke Nederlanden vallen en erkent Maria-Theresia van Oostenrijk als erfgename van de Keizer. Karel VI, op zijn beurt, laat zijn aanspraken op de Spaanse Kroon en Indië varen en erkent de Verdragen van Utrecht inzake de Spaanse troonopvolging. De Spaanse koning garandeert de naleving van de Pragmatieke Sanctie¹⁰. Het verdrag sluit ook een geheim bondgenootschap in. Spanje en Oostenrijk sluiten de dag nadien een handels- en scheepvaartverdrag. Spanje erkent de Oostendse Compagnie en onmiddellijk stijgen de aandelen met 18%.

Als reactie op het Verdrag van Wenen (Oostenrijk en Spanje) vormden Pruisen¹¹, Hannover, Frankrijk en Engeland een bondgenootschap (Verdrag van Hannover of Herrenhausen) op 3 september 1725. Deze bondgenoten waarborgen elkanders bezittingen en handelsrechten en bepalen de wijze van interventie bij een gewapend conflict. Op 9 augustus 1726 treden de Verenigde Provinciën toe tot dit bondgenootschap. Op die manier hopen ze hun handelsbelangen (koloniale handel) veilig te stellen die door de Oostendse Compagnie in het gedrang waren gekomen.

Eveneens in 1726 publiceert burggraaf Karel-Philips Pattyn¹² zijn werk "*Mare Liberum*". Hij bepleit in dit boek een nieuw zeerecht dat de Nederlanden onder Oostenrijks bewind het recht verschaft handel te drijven met overzeese gebieden. Het boek steunt de Oostendse Compagnie in haar handel met Indië.

Vóór haar officiële oprichting had de Oostendse Compagnie met tegenkanting van de zeemogendheden af te rekenen. Jammer genoeg bezat Oostenrijk niet de nodige politieke en diplomatieke armslag. Karel VI hoopte op een verzoening met Frankrijk, maar zolang hij absoluut zijn Pragmatieke Sanctie er door wilde drukken, bleef een gewapend conflict mogelijk. Frankrijk¹³ stelde op 31 mei 1727¹⁴ voor om het octrooi van de Oostendse Compagnie op te schorten. De Keizer, die weinig zeker was van zijn bondgenoten en zich geïsoleerd voelde, moest aan het ultimatum van zijn tegenstanders toegeven. In Parijs tekenden de Fransen, Hollanders, Engelsen en Oostenrijkers een tekst die de liquidatie van de Oostendse Compagnie stipuleerde voor een periode van zeven jaar. De dag nadien zakte de koers van de aandelen van 1228 naar 470 gulden. De aandeelhouders van de Oostendse Compagnie waren in 1727 verslagen van de onderhandelingen in Parijs teruggekomen. Men wou toen de handelszetel naar Trieste (Italië) overbrengen en het verzamelde kapitaal in één of ander Europese handelsonderneming investeren.

Na de verdragen van Wenen en Hannover dreigde de oorlog weer. Op het moment - 14 juni 1728 - dat het Congres van Soissons begon, waren er reeds vijf schepen van de Compagnie met een exotische lading teruggekeerd. Het congres had Franse, Engelse, Spaanse, Hollandse en Oostenrijkse diplomaten rond tafel gebracht. Ondanks de juridische

⁸ De andere factorij, Hydsiapour, lag eveneens aan de Hooghly.

⁹ De Oostendse Compagnie was de eerste van het West-Europese vasteland die zich volledig toedeed op de handel met Kanton.

¹⁰ Opgesteld op 19 april 1703. Het kende de Oostenrijkse staten toe aan de dochter van de Keizer.

¹¹ Frederik Willem I van Pruisen sluit op 12 oktober 1726 een geheim verdrag met Karel VI en zal zich met de Oostendse Compagnie niet meer bemoeien.

¹² Geboren te Ieper in 1687 en fiscaal raadgever aan de Opperste Raad in Mechelen.

¹³ Preliminair Verdrag van Parijs

¹⁴ De winsten van de maatschappij verontrustten Engeland en de Verenigde Provinciën in die mate dat die de schorsing van 7 jaar van de Oostendse Compagnie vorderden.

bewijsvoering van Pattyn kwam er geen schot in de zaak. Oostenrijk moest er zich toe verbinden de Oostendse Compagnie op te heffen, omdat die de koloniale handel verstoorde. De Keizer was bereid om de veelbelovende handelstak van de Zuidelijke Nederlanden op te offeren in ruil voor het handhaven van de Pragmatieke Sanctie door de belangrijkste Europese landen. Op die manier verzekert hij zich van de erfopvolging van zijn staten.

De Oostenrijkse Nederlanden mochten nog slechts twee schepen per jaar naar Indië sturen. Op 16 maart 1731 wordt het tweede Verdrag van Wenen tussen Engeland, de Verenigde Provinciën, Spanje en Oostenrijk afgesloten. Karel VI gaat akkoord met de overeenkomsten die in 1729¹⁵ in Sevilla werden afgesloten. De Keizer verbindt er zich toe, ten gevolge de erkenning van de Pragmatieke Sanctie door Engeland en de Verenigde Provinciën, alle handel tussen de Oostenrijkse Nederlanden en Oost-Indië stop te zetten.

Op 20 februari 1732 hebben ook de Hollanders het Verdrag van Wenen goedgekeurd, op voorwaarde dat de twee toegelaten schepen teruggeroepen werden. Hierdoor werd de handel met Indië definitief stopgezet. De Oostendse Compagnie wordt opgeheven.

2. Een Zelenaar op de St. Carolus

2.1 De St. Carolus

De directeurs hadden beslist om drie fregatten uit te redden. Eén was bestemd voor Bengalen. De overige schepen zouden naar Kanton (China) varen. Om van de gunstige moessonwinden in de Indische Oceaan te kunnen genieten, moesten de schepen zeker begin januari 1724 de haven van Oostende verlaten.

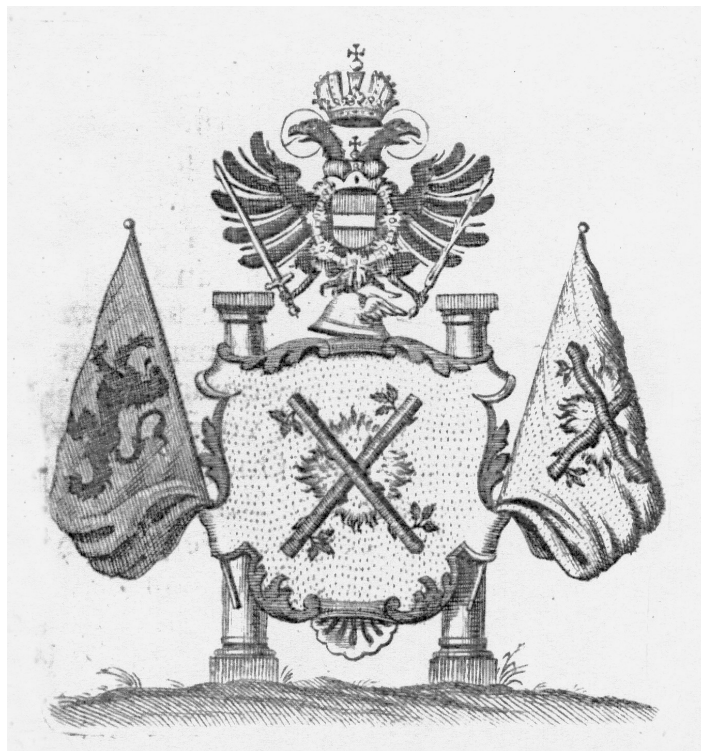
¹⁵ De Verenigde Provinciën treden toe tot de Unie van Sevilla, die Frankrijk, Engeland en Spanje verenigt tegen Oostenrijk; Spanje is ondertussen een vijand geworden.

Louis Bernaert werd door directeur "Jacomo" De Pret aangesproken om uit te zien naar schepen en bemanning. Zo vond hij onder meer het schip "Franciscus Xaverius"¹⁶. Het schip had nood aan een nieuwe boegspriet, een zonnedek en verschillende andere kleinigheden. De benodigde materialen en herstellingskosten werden op 1800 gulden geraamd. Voor de leiding van het schip had hij kapitein Michiel Cayphas¹⁷ uit Oostende op het oog. Een man van veertig die nog voor rekening van directeur Thomas Ray had gevaren en die momenteel beschikbaar was.

Voor het monstern van de bemanning werden geen professionele ronselaars, om zeelieden te engageren, ingeschakeld. Het zoeken naar kandidaten verliep meestal via een netwerk van kroegen en herbergen in Oostende en Duinkerken. Het is waarschijnlijk in één van de vele Oostendse herbergen dat Jacobus Ophals, onze Zelenaar, zich liet overtuigen om aan dit grote avontuur te beginnen.

Uiteindelijk besliste de raad van bestuur om de "*Franciscus Xaverius*" aan te kopen. De verkoper was niemand minder dan directeur Jacques Maelcamp uit Gent. De koopsom bedroeg 16.550 gulden wisselgeld, verhoogd met alle herstellingskosten die de Gentenaar had laten uitvoeren sinds 1721, plus 0,5% per maand op de hoofdsom en op de latere uitgaven. Eigenlijk bedroeg de koopsom 29.000 gulden.

Op 30 september 1723 nam kapitein Cayphas alle goederen van de "*Franciscus Xaverius*", conform de opgestelde inventaris over. Hij liet onmiddellijk enkele aanpassingen aan zeilen en trossen uitvoeren. De eerste dagen van oktober kon het schip kiel halen. Ondertussen was men volop voor de "*vivers*" (proviand) voor een 90-koppige bemanning aan het zorgen. Het kruit en poeder voor de 34 kanonnen werd te Brussel en in Zeeland aangekocht. De vlag en wimpel werden zwart op geel geschilderd; Er werd brood gebakken, ossen- en varkensvlees gezouten, brandewijnpippen, erwten en bonen aangekocht. Verder werd er varkenskost en kippenvoeder ingeslagen.

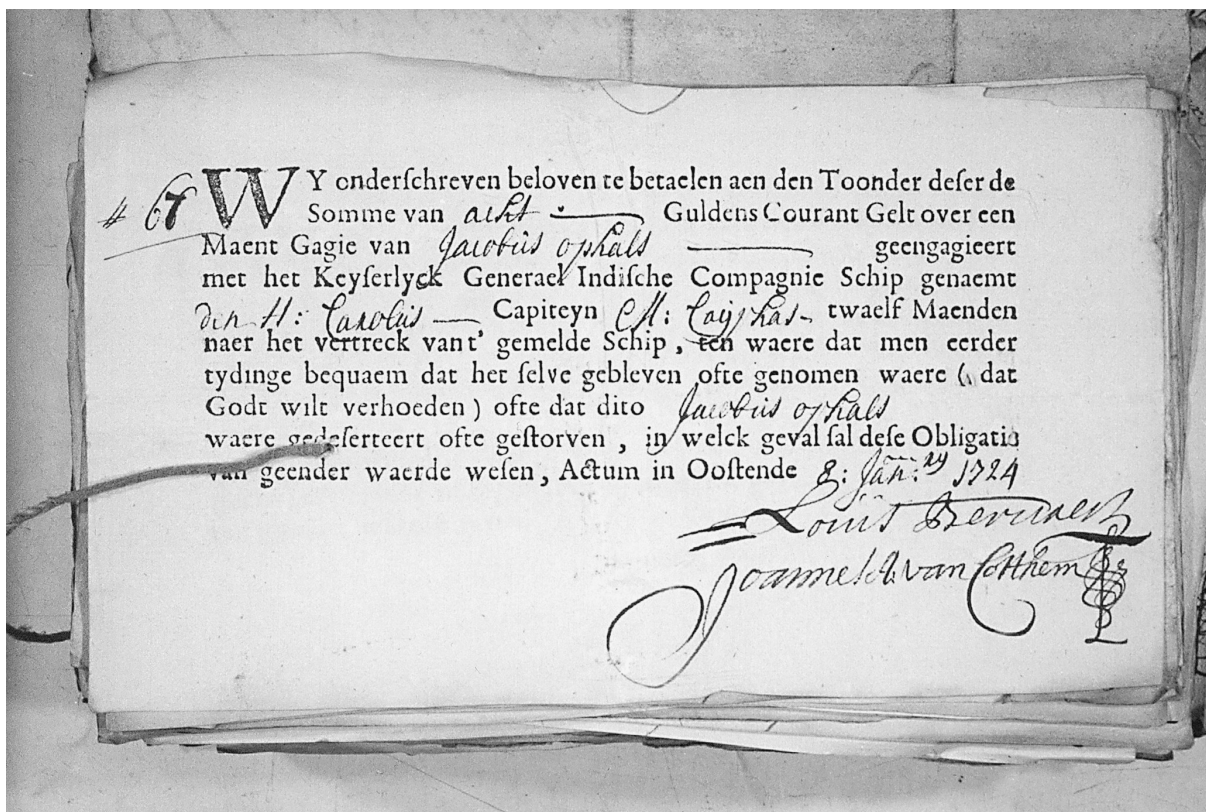
¹⁶ Dit schip zal worden opgedoopt in de St. Carolus

¹⁷ Geboren op 5 december 1687.

Op 6 december 1723 werd definitief beslist dat kapitein Cayphas het schip zou commanderen en er mee naar West-Bengalen zou varen. De kapitein was ondertussen volop zijn bemanning aan het samenstellen. Er werd uitgekeken naar Franse stuurlii. Voor het schip werd een reglement of ordonnantie opgesteld.

Een zestal dagen later was, behoudens nog wat ballast, het schip klaar. Nu het schip van eigenaar was veranderd, kreeg het ook nog een andere naam. Als hulde aan de keizerlijke familie en 's landswapen werd de "*Franciscus Xaverius*" op maandag 13 december 1723 omgedoopt tot de "*St. Carolus*". Het fregat woog ongeveer 400 ton en was met 26 kanonnen uitgerust.

Cayphas zou een loon ontvangen van 140 gulden per maand. De gage van de matrozen werd geregeld op 14 gulden. Het gebruikelijk handgeld (= 2 maand loon op voorhand) bedroeg 28 gulden. De "*volontaires of oplopers*"¹⁸, waar onze Jacobus Ophals toe behoorde, kregen maandelijks 8 à 12 gulden. Hier was geen handgeld voorzien. De laagste categorie in de hiërarchie waren de "*jongens*". Deze ontvingen 5 à 6 gulden per maand. Op 18 december had reeds tweederde van de bemanning zijn handgeld op zak.

2.2. Jacobus Ophals uit Zele

Terwijl te Antwerpen en Oostende naarstig wordt gewerkt aan de uitbouw van de Oostendse Compagnie leeft te Zele een jonge man die wellicht nooit heeft gedacht wat voor avontuur hem nog te beurt zou vallen. Heel wat "negatieve" episodes in zijn leven zullen zijn uiteindelijke keuze bepalen. Aan de hand van de parochieregisters van Zele en twee Staten van Goed werd de hiernavolgende biografie samengesteld.

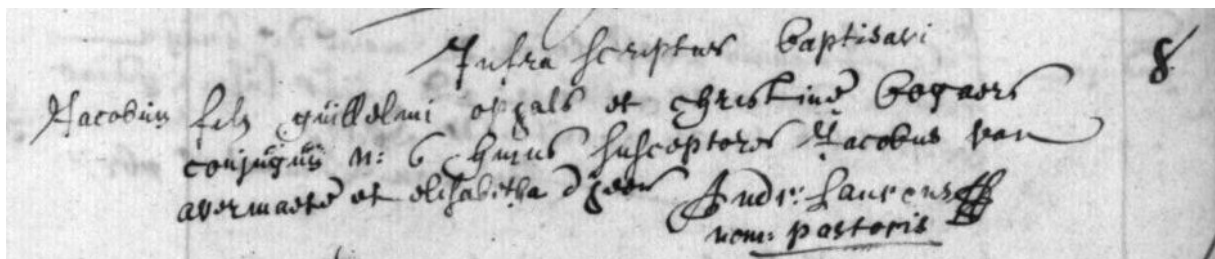
¹⁸ In de zeiltijd wad dit de benaming voor een leerling-matroos.

Vader, Gillis (Willem) Ophals (Ophalle), geboren in 1638, huwt voor de eerste maal met Maria Bocxtal (Boockstoel). Uit dit gezin zullen 3 kinderen voortspuiten:

Petrus	(°Brugge 1674 - +?),
Joanna	(°? 1677 - +Ze 10-10-1679)
Joannes	(°Ze 21-10-1679 - + ?).

Na het overlijden van Maria Boxtael te Zele op 10 december 1679 hertrouwt Gillis te Zele op 2 maart 1680 met de 28 jaar jongere Christina Bogaert(s) (°Ze 14-04-1661 - +Ze 04-11-1720). Zij zal hem 8 kinderen schenken:

Maria-Joanna	(°Ze 27-06-1685 - +? voor 1719)
Maria	(°Ze 09-10-1687 - +Ze 17-10-1706)
Judoca	(°Ze 20-08-1692 - +Ze 28-06-1773)
Elisabeth	(°Ze 15-09-1695 - +Ze 01-08-1716)
Jacobus ¹⁹	(°Ze 08-10-1698 - +? na 1724)
Gillis	(°Ze 14-10-1701 - +Ze 12-11-1742)
Joanna-Catharina	(°Ze 19-03-1705 - +? na 1720)
Maria-Theresia	(°Ze 04-07-1708 - +? na 1720)

Doopakte Jacobus Ophals

Onze hoofdrolspeler ziet te Zele op 8 oktober 1698 het levenslicht. In 1705-1706 kent hij 2 belangrijke momenten: de geboorte van zijn zus Joanna-Catharina en het overlijden van zijn 19-jarige zus Maria. De familie Ophals-Bogaerts breidt in 1708 voor de laatste maal uit met de komst van Maria-Theresia.

Op 9 mei 1715 ruilt vader Gillis het aardse voor het hiernamaals. De "*Staet en Inventaris van goede*" werd pas op 7 februari 1719 opgesteld, doch geeft de toestand weer op het ogenblik van het overlijden. Het geeft de nauwkeurige beschrijving van de bezittingen en de schulden van de overledene weer.

Het voordeel van het sterfhuys

De weduwe verklaart dat er van de kant van de overledene geen erfgoederen zijn. Tijdens hun huwelijk hebben zij een "*behuisde hofstede*" gelegen op de Kouter gekocht. Het stuk is een half "*vatsaed*" groot. In het oosten en het zuiden paalt de grond aan het perceel van Jan Van den Berge, in het westen Lieven Poppe en aan de noordzijde bevindt zich de straat. Verder beschikt zij over het "*cathijl*" en de grond gelegen rond de hofstede. Pauwels en Judocus Waterschoot, timmerman en metser van beroep, hebben de waarde van de eigendom geschat op 31 pond en 10 schellingen en 6 groten, verschuldigd door Jan-Baptist Moerman voor de huur van een stuk grond van 12 roeden. Deze akker ligt ten zuiden van de gemelde hofstede.

¹⁹ Doopgetuigen: Van Avermaete Jacobus en D'heer Elisabeth

De andere opbrengsten worden geschat door Jacobus Van Havermaet en Lieven Poppe op:

- een bedde met toebehoren van "*slaepdinck*" 13 sch. en 4 gr.
- een ? (onleesbaar) 6 sch.
- al het "*aerdewerck*" 7 sch.
- al het "*ijzerwerck*" 8 sch.
- een tafel en stoelen 17 sch
- een kuip, een "*vaetick*" en nog wat andere ijzerwerk 10 sch.
- de turf 1 pond
- de kleren en lijnwaad van de weduwe 2 pond, 7 sch. en 8 gr.

Totaal: 34 pond, 95 schellingen en 18 groten

De schulden

Catharina verklaart dat zij een rente van 10 schellingen per jaar verschuldigd is aan Jan Van Lokeren voor de lening die zij, samen met haar man, heeft aangegaan voor de aankoop van de hofstede en de grond. Er dient te worden opgemerkt dat de helft van het kapitaal van deze rente betaald is bij het overlijden van Elisabeth Deere (Elisabeth D'heer +Ze1e 01-03-1712), de huisvrouw van Jan Van Lokeren. De andere helft van het kapitaal zal worden betaald bij het overlijden van Jan Van Lokeren. De openstaande schuld wordt geschat op 7 schellingen en 6 groten.

Na de dood van Gillis Ophals is de weduwe genoodzaakt geweest om een obligatie (lening) van 10 pond courant geld aan te gaan bij een Dierick te Lokeren. Deze lening diende in de eerste plaats voor het levensonderhoud van haar kinderen en het laten behandelen van hun ziekten. Had zij dit niet gedaan dan had zij beroep moeten doen op de "*Armen van Zele*". De schuld bedraagt nu 10 pond en 7 schellingen en 6 groten. Verder is zij nog aan diverse personen het volgende verschuldigd:

- "*winckelwaeren*" en andere dingen 2 pond
- het uurloon aan Pauwels en Judocus Waterschoot 6 sch. en 8 gr.
- aan de "*funiraille*" (begravenis) van de overledene 13 sch. en 4 gr.

Totaal: 12 pond, 34 schellingen en 24 groten

Slot

Verder verklaart de weduwe dat zij tijdens haar huwelijk van haar erfdeel een meers, groot 3 "*vatsaed*" en gelegen binnen de parochie van Berlare, in het gehucht "*Holbroeck*", verkocht aan Jan Van Lokeren, voor de som van 26 pond courant. De helft van de koopsom zou in principe moeten vergoed worden door haar kinderen, de "*hoirs*".

Deze inventaris werd op 17 februari 1719 goedgekeurd door meier Joannes-Franciscus De Clippeleir, burgemeester Jan Bosteels, Joos Van Driessche en de andere schepenen van Zele.

De akte werd in het bijzijn van schoonzoon Egidius Buggenhaut opgesteld. Hij is ondertussen in het huwelijk getreden met Judoca Ophals, de oudste dochter. Dochter Elisabeth komt op de inventaris niet meer voor. Zij overleed te Zele op 1 augustus 1716.

Dit 2de decem^{ber} 1719 procl: gemaect sijn Jacobus Ophals
 et Magdalena floque tiffours woonende van den
 Bergh, et syne bruydegom
 signatum erat D. J. van Loquiere past^{or}

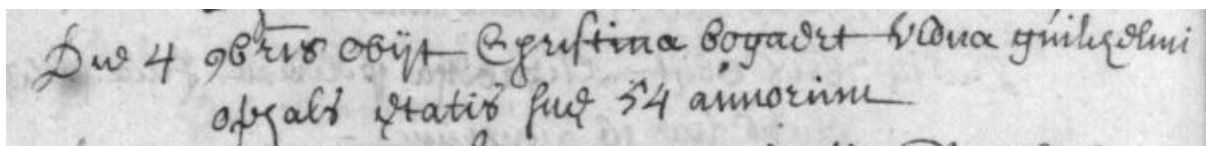
Huwelijksakte Jacobus Ophals en Magdalena Flocque - 2 december 1719

Jacobus leerde ondertussen de 21 jarige Magdalena Flocque kennen. Het koppel trouwt in de Sint-Ludgeruskerk op 2 december 1719, net voor de adventperiode. Al snel wordt er aan gezinsuitbreiding gedacht en op 8 november 1720 wordt hun dochtertje Barbara-Catharina geboren.

Die 8 novemb^{ris}
 infra v^{er}g^{is} baptisati s^{un}t
 Barbaram Catharinam filiam
 Jacobi Ophals et Magdalene
 floque conjugum natam
 s^{un}t circa 8^{am} die^m in od^ori^o
 mortuam ultimo tractatam
 et s^{un}t doctores s^{un}t s^{un}t
 Egidius van Buggen
 Buggenhaut et Barbara
 Coene Dⁿⁱ van Buggen
 past^{or}

Doopakte Barbara-Catharina Hophals, meter is Barbara Coene

Grootmoeder Christina heeft haar 1^e kleindochter niet meer gezien. Vijf dagen ervoor overleed zij op 54-jarige leeftijd. Opnieuw diende een inventaris van het sterfhuis te worden opgemaakt. De aangifte, slordig opgesteld, werd door schoonzoon Egidius Buggenhaut aan de gemeentelijke overheid voorgelegd. Hij treedt op als voogd voor zijn minderjarige schoonbroers en schoonzusters.

Begrafenisakte Christina Bogaert, weduwe van Gillis Ophals, 04-11-1720

De hofstede is nog steeds in bezit maar sommige burens zijn gewijzigd. In het oosten is Thomas Saeys komen wonen. In het zuiden paalt Lieven Poppe en in het noorden en het westen van het perceel heeft Egidius Buggenhaut zich gevestigd. De straat lijkt wel verdwenen!

Opbrengsten

Dezelfde Moerman huurt nog steeds een stuk grond en betaalt een jaarlijkse huur van 5 schellingen. De verkoop van de inboedel van het sterfhuis brengt 4 pond, 2 schellingen en 15 groten op.

De schulden

De jaarlijkse rent aan Joannes Van Lokeren blijft verschuldigd. Verder is er aan dezelfde Van Lokeren nog een schuld voor een bedrag van 2 ponden. Deze moeten worden terugbetaald tegen 1 mei 1721. Ook dient er nog een rekening van 16 schellingen aan medicamenten te worden vereffend aan een zekere Augustinus (?). Het lijstje van de schuldenaars ziet er als volgt uit:

- levering van lijnwaad door Jacob Van Andernove	13 sch	2 gr
- levering van winkelwaar door Jan Jaspar	10 sch	
- levering van winkelwaar door Frans De Loose	6 sch	6 gr
- levering van lijnwaad door Elisabeth Leyn	4 sch	2 gr
- levering van winkelwaar door diverse personen	3 sch	4 gr
- levering van winkelwaar door Olivier Van Damme	2 sch	5 gr 4 d
- levering van "rocklijfen" door de wed; Joris van Wichelen	6 sch	
- levering van turf door Jacobus Van Havermaet	2 sch	5 gr
- levering van wol door Catharina De Wolf uit Dendermonde	10 sch	
- schuldig aan Joos Van Cruyssen en Joos Van Uytfaeck	..3 sch	1 gr
- schuldig aan Egidius Buggenhaut betaald aan de pastoor Van Lokeren voor de "funeraille"	1 p 8 sch	4 gr 6 d
- schuldig aan Egidius Buggenhaut betaald aan Michiel De Decker, Jacobus Walrave en Jan De Schrijver voor het maken van het graf, het leveren van brandewijn en andere dingen	9 sch	2 gr
- schuldig aan Egidius Buggenhaut betaald aan diverse personen		4 sch
- schuldig aan Egidius Buggenhaut voor het opstellen van de inventaris en andere noodzakelijke diensten	5 sch	6 gr

Als laatste is er nog een schuld voor levering van kleren en lijnwaad voor de overledene en de kinderen. Deze som van 17 schellingen moet worden betaald aan de "Berch van Bermhertigheyt" te Dendermonde

De begrafenisperiodes van moeder Catharina zijn nog maar net verwerkt of Jacobus staat aan het graf van zijn vrouw. De bevalling moet blijkbaar niet rimpelloos verlopen zijn want slechts 6 weken na de geboorte van hun dochter overlijdt de 22-jarige Magdalena Floque op 30 december 1720.

Dw 30 0810 0811 magdalena florbe uxor Garobi
 Apsals statio fuit 22 annorum

Jacobus blijft met zijn dochtertje achter. Ook de 5 maand jonge Barbara-Catharina zal het niet halen. Op 25 april 1721 neemt zij definitief afscheid van haar papa.

Barbara Catharina apsalb filia Garobi obijt 25 aprilis
 statio fuit 5 menses

Jacobus, die al wat hem dierbaar was op een korte tijd verliest, geraakt op de dool. Bezittingen heeft hij niet en zijn minderjarige broer en zussen zullen waarschijnlijk worden opgevangen in het gezin Buggenhaut-Ophals. De 23-jarige Jacobus besluit om onze gemeente te verlaten.

Tijdens zijn reis door het Vlaamse land verneemt hij in de loop van 1723 dat de Oostendse Compagnie werd opgericht en dat deze maatschappij volop volk aanwerft om haar schepen van de vereiste bemanning te voorzien. Volgens de monsterrol wordt hij als oploper ingeschreven. Hij heeft een gemiddelde lengte, bruin haar en is 25 jaar.

	Naemen En toenamen	Qualiteijten	Gheboorte plaatsen	Onderdom	Carille	Maent gelt	Handt gelt	3
f° 66	Antli's walstein	Pluin grave	Emmerijk	Transport	23	cl.	10	282
	P. J. J. J. J.	Crumpeller	Lijck Hadt	55	cl.	17	28	
	Joannes obrij	Idem	Cortrijke	41	cl.	14	28	
68	Andries de Bieck	Schierrijnen	Brugge	23	cl.	12	24	
	Jacobus ophals	Oploper	San Zeele	25	cl.	8	16	
	Jacobus J. J. J.	Idem		29	cl.	8	16	
	Bernard Polij	Idem		23	cl.	9	18	
70	Fernand David	Jongen	Ostende	18	cl.	8	16	
	Joannes mendelaer	Idem		15	C.	5	10	
	Jacobus vanderstrach	Idem	Brugge	17	C.	5	10	
	Joannes a. daen	Idem	Nitigport	16	C.	6	12	
72	Jacobus norvé	Idem	Brugge	19	C.	5	10	
	Jan van opelaer	Matroos	Lier	41	cl.	14	28	
	Philippe de stuo	Idem	Ostende	28	C.	14	28	
	Michel ferrera alia	Idem	Bengale	36	L.	14	28	
74	M. Smit	Idem	Dinkerke	24	cl.	14	28	
	Martinus Mars	quartier M.	Ostende	26	cl.	16	32	
76	P. ten berentius	Capelladen	ber. Regk. van Lijc jagien	20 pistolen			210	
				f° 10			3174	

Monsterrol voor de St. Carolus 1724

2.3 De reis naar West-Bengalen

Op 3 februari 1724, na het ondertekenen van de contracten²⁰, eedafleggingen, ... is alles zo goed als gereed. Men dient enkel nog het betere weer af te wachten. Het schip ligt nog in de haven van Oostende. In haar vlag klauwt de keizerlijke arend zwart op geel. De provisie bestaat onder uit:

- 30 tonnen teer
- 40 rollen zeilgoed
- 6 ankers tussen 915 en 2200 pond
- 7 vaten ijzeren kogels en buskruit
- 6 ijzeren dreggen
- 4 tonnen ijzeren nagels
- 460 ijzeren latten
- mondvoorraad zoals ossenvlees, varkensvlees, stokvis, erwten, gort, ...
- vers water
- okshoofden brandewijn
- bier

De lading, bestemd voor Bengalen, omvat salpeter, zilver, 6003 stuks Mexicaanse colonarios, 11000 pilaren, brandewijn, Luiks bier, 4000 pond kruit en kanonballen.

De St. Carolus verlaat Oostende op 10 februari 1724²¹. Het schip vaart in het gezelschap van de St. Elisabeth en de Arent. Na het Kanaal is hun eerste oriëntatiepunt "*Lizard Point*" in Cornwall. Vandaar wordt een zuidelijke koers uitgezet met bestemming de Canarische Eilanden. Hierna volgt een kort overzicht van de belangrijkste punten van de heenreis.

10/03 Canarische Eilanden. In de haven van Lanzarote wordt voorraad ingeslagen.

18/03 Tijdens de nacht passeert het schip de "*tropicqancer*" of de Kreeftskeerkring

23/03 Kaapverdische Eilanden. In de haven van Praia, op het eiland St.-Jago wordt vers water, mondvoorraad en 2 koeien aan boord genomen.

26/03 Kapitein Cayphas stuurt een brief naar de directeurs te Antwerpen. Hij schrijft: "*De bemanning verkeert in goede staat (nvdr dus ook Jacobus Ophals) maar het schip is een weinig onderbemand.*"

Eind maart Jacobus Ophals verlaat de eilandenarchipel.

10/04 Volgens het scheepsjournaal wordt "*La Ligne*" (evenaar) gepasseerd.

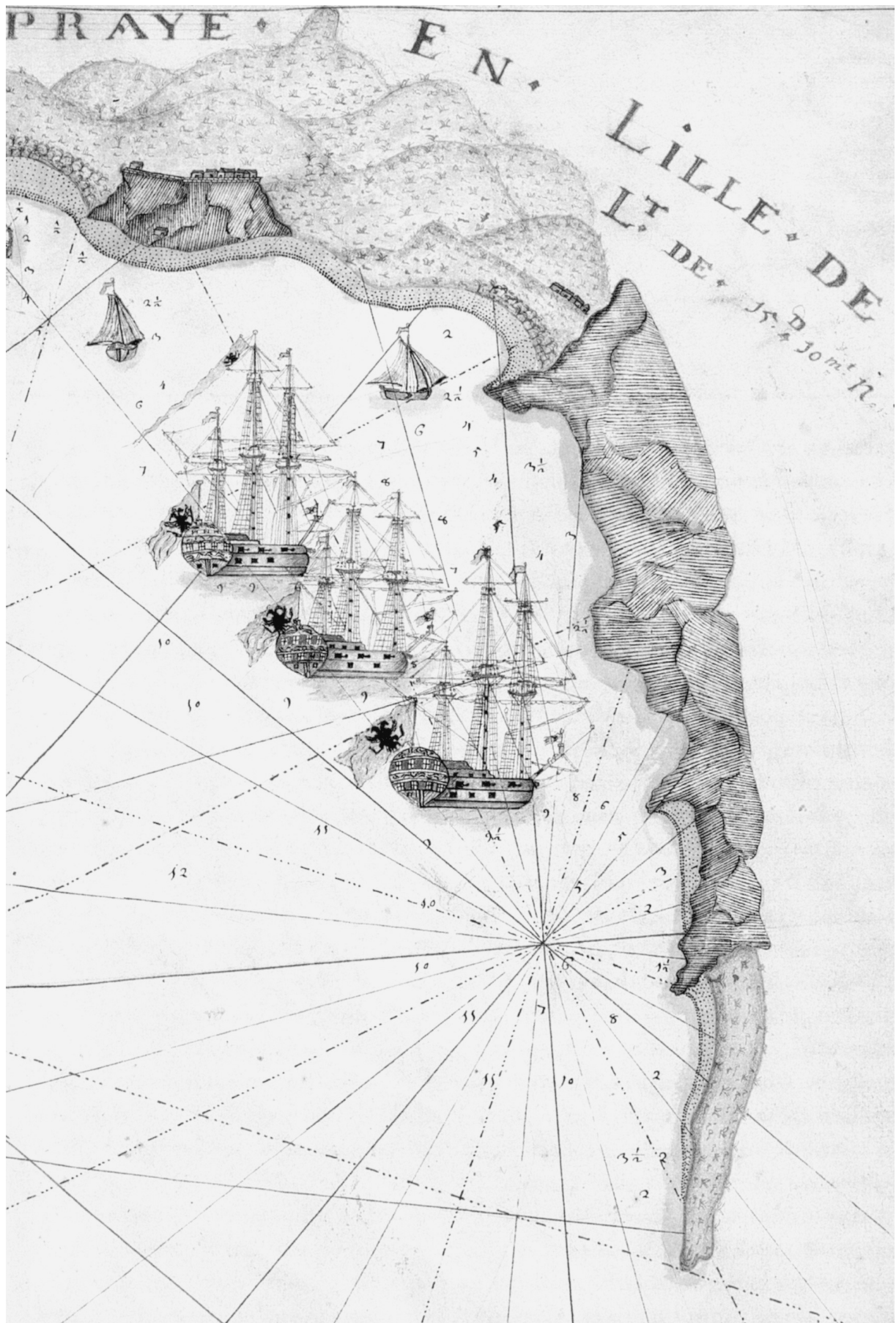
Begin mei De St. Carolus overschrijdt de Steenbokkeerkring

28/05 Het fregat laat de kaap De Goede Hoop, een Hollands bevoorradingspunt, links liggen.

23/06 De Steekbokkeerkring wordt nu langs de oostelijke zijde van Afrika bereikt.

²⁰ Volgens het contract heeft elk bemanningslid recht op 3 dagen ossenvlees of varkensvlees (375 gr per dag). De overige 4 dagen wordt er stokvis gegeten (167 gr per dag). Verder wordt er per week 2 kg brood uitgedeeld en volgens behoefte aangevuld met erwten en gort. Ook krijgt elk lid 1/32 deel van een stoop (7 cl) brandewijn per dag.

²¹ Stadsarchief Antwerpen, Archief van de Generale Indische Compagnie - Dossier nr. 5689.

De St. Carolus, St. Elisabeth en de Arent liggen voor anker voor het eiland Praia (23/03)

06/07 De navigator berekent dat de St. Carolus zich opnieuw boven de evenaar bevindt.

08/07 Ceylon (nu Sri Lanka) is in zicht. De kapitein kiest voor een noordoostelijke koers.

13/07 In de namiddag ziet Jacobus Ophals de versterkte Deense nederzetting, Tranquebar in Indië.

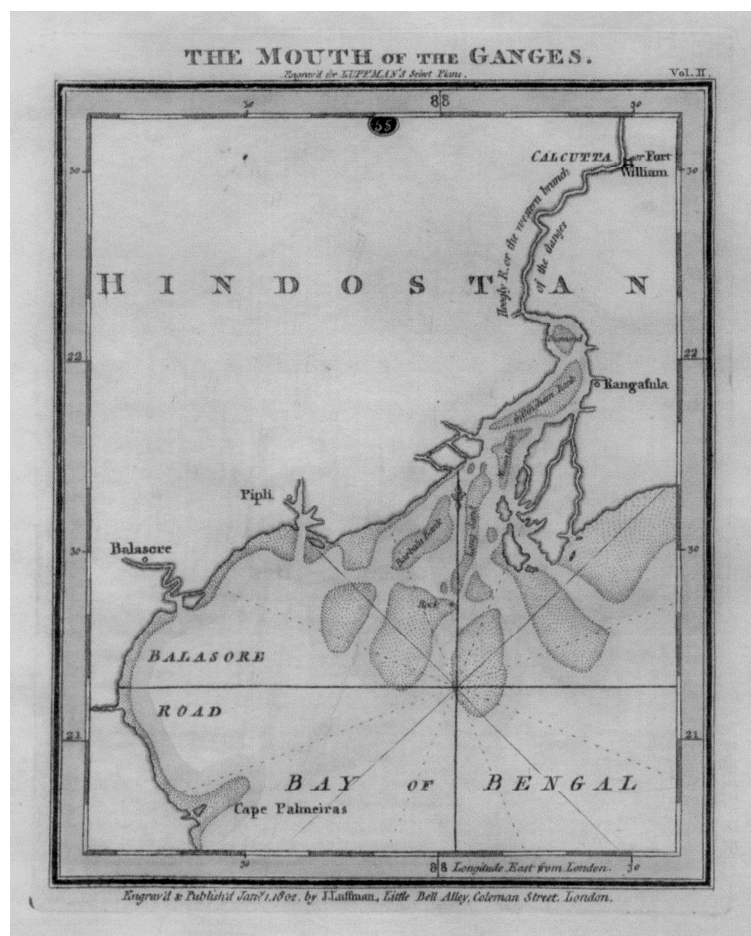
14/07 De factorij van Cabelon of Sadatpatham, gelegen op de Coromandelse kusten is in zicht. Het schip gaat voor anker. De bemanning mag niet van boord.

23/07 Er breekt muiterij uit onder het scheepsvolk. Matroos Lieven De Wilde uit Oostende wordt gestraft met 30 slagen beneden de ring (riem) en wordt geboeid tot 30 juli. Jacobus is blijkbaar bij dit gebeuren rustig gebleven. Hij wordt niet in het oproerverslag vermeld.

24/07 De eerste lading van Oostendse goederen wordt aan boord gebracht. Na enkele dagen verlaat de St. Carolus de factorij en zet koers naar Bengalen. Kapitein Richard Commens, die reeds in 1721 uit Oostende was afgevaren, komt aan boord. Sinds de kaping van zijn schip heeft hij nog geen kans gehad om naar Europa terug te keren. Nu hoopt hij met de St. Carolus zijn geboorteland weer te zien.

01/08 Het schip bereikt Balasore in West-Bengalen. De reis was tot dan voorspoedig geweest.

In West-Bengalen aangekomen meldt de St. Carolus zich onmiddellijk bij de havendiensten. Hier gebeurt onder andere een douanecontrole.

In Balasore wordt de verplichte inlandse riviergids met loodsboot aangeworven. Hij heeft als taak het schip veilig door de verraderlijke zandbanken (zie kaart) te loodsen vooraleer de laatste bestemming, Chandernagor ten noorden van Calcutta, wordt bereikt. De eerste hindernis die de St. Carolus moet nemen om de Hooghly-rivier te bereiken zijn twee grote zandplaten en hier loopt het mis.

Op 4 augustus 1724 vaart het fregat de Hooghly op. Door de onkunde van de "*bedrieglijke gids*" loopt het schip op één van de twee zandbanken vast. De kapitein tracht, door twee van de vier masten te kappen, het schip lichter te maken. Zo hoopt hij minder diepgang te krijgen. Zijn opzet mislukt. Uiteindelijk geeft hij het bevel om de boot en de sloep uit te zetten. Vier van de zeelui²² geraken door het gekraak van het schip in paniek. Ze vallen in het water en verdrinken. Jacobus Ophals blijft bij dit alles rustig. Uiteindelijk mag hij een plaats innemen op de reddingsboot. De 45 gelukkigen trachten met dit vaartuig de kust te bereiken. Een 5-tal anderen worden aangeduid om met een kleine sloep het zinkende schip te verlaten.

IV. — LIJST DER SCHIPBREUKELINGEN.

a) *De schipbreukelingen in de boot : 45 :*

Monsieur PIETER DE REUSE	LOUIS HEEMS
Stierman MATTHEUS CLINCKAERT	DANIEL STUART
Stierman GUILL. INGHELET	FERDINANDE DAVID
Boodtsman JAC. WASSENBERGHE	JAN MINNE
Timmerman MARTINUS MENDE-	LENAERT MENDELAER
LAER	BERNAERT POUILLE
Timmermansmaet, HENDRIK VAN	JOANNES OBRY
ZUYTPHEN	MARTINUS GHEENS
Schipscock, JACOBUS LA TOUR	JAN VAN OSSELAER
CAREL LA BOURSE	ANDRIES NEEFS
Tweede connestabel, FRANS HUY-	JOANNES MORION
BRECHTS	MATTHYS DEN DECKER
Quartiermeester, LODEWIJCK DE	JACOBUS GAULOOSE
BILLE	JEAN TILLY
Quartier meester, MARTINUS MAES	HONORE PONT
Quartier meester, MARIJN VER-	ANASTASIO MAURITIO
MOUT	JACOBUS OPHALS
Tweeden chirurgijn, DOMINICUS	JAN LIBERT
SOETAERT	PHILIPUS DE VLOO
LAMBERT ANDRIESSEN	ANTHOINE GALLAND
BERTHEL DE CLERCQ	JAN BAPT. LE CŒUR
JOANNES PIETERS	AMBROSIOUS STEENKISTE
HENDRICK WILLEMSSEN	JOANNES ARDAEN
JOANNES SANTIENS	JACOBUS NUVE
FRANÇOIS BIHEYT	Swarten jonghen, ANTHONE DEN
MELCHIOR DE RYCKE	LOOTS

Uiteindelijk blijven er 42 scheepslui aan boord. Het water zet ondertussen zijn vernietigend werk verder. De achterblijvers zoeken uiteindelijk hun toevlucht op de hut van het achterdek. Ze vrezen voor het ergste en besluiten om tijdens de nacht van 5 augustus een vlot te bouwen; Rond half zes 's morgens geeft kapitein Cayphas aan 34 onder hen het vlot te bemannen.

²² Pater Arnoldus, tweede bottelier Urbaan Stevenier, matroos Jozef Moentiens en jongen Joannes Mendelaer.

De 8 achterblijvers²³ behouden hun positie en zullen de kostbare lading bewaken. In de loop van de dag worden zij door de loodssloep gered. Het schip wordt door het wilde water uiteengeslagen en vergaat uiteindelijk op de westzijde van Barbalour.

2.4. Uiteindelijk gered

Jacobus Ophals²⁴ was met zijn makkers in Colpy (Kulpy) geraakt. De bemanning had willen terugkeren naar het wrak maar de enige koopman aan boord, De Reuse, had het order gegeven om hem eerst naar Chandernagor te brengen. Op 7 augustus verkondigde de koopman dat de St. Carolus was vergaan op de banken van Barbalour. Onmiddellijk werd een Franse loodsboot gehuurd om naar het gestrande schip terug te keren om eventuele schipbreukelingen te redden. Op dat ogenblik hadden zij geen weet van de overlevenden op het vlot.

Vier dagen later keerde de reddingsboot terug. De kapitein, de onderkapitein, de 2de en 3de stuurman, 2 matrozen, een loods en passagier Commens werden van de verdrinkingsdood gered. Zij die met het vlot het schip hadden verlaten waren nog steeds spoorloos.

Ook het vlot, onder leiding van supercargo (koopman) Parrabere, bereikt in de namiddag van 5 augustus Cosony. Via de stad Engely bereiken deze schipbreukelingen op 15 augustus de stad Colgota (Calcutta). Een tweetal dagen later arriveren ze in Chandernagor, waar zij zich bij de rest van de bemanning voegen. Balans: 4 drenkelingen en 91 overlevenden, waarvan er later nog 7 in Bengalen zullen overlijden.

Debet- Jacobus ophals oplooper van Zeelen	
aan 2 maanden handt gelt betaelt	16
aan hem in zee 2 payementen van 8 jder	16
aan het derde payement in zee f. 80	8
aan hem door parrabere betaelt voor gage als a folio 147	16 8
	<u>56 8</u>

Uitbetaling van het loon door koopman Parrabere

Op vrijdag 25 augustus 1724 wordt de beloofde gage aan een aantal van de bemanningsleden uitbetaald. Deze manschappen verhuren zich onmiddellijk aan de klaarliggende Franse schepen, de "St. Louis" en de "Marie-Gertrude". Anderen ontvangen pas de volgende dag hun vergoeding. Zij begeven zich naar Colgota en hopen om van daaruit met Engelse schepen naar huis te keren. Op welk schip onze Jacobus zijn terugreis naar Europa heeft aangevat is onbekend. Uitzoeken waar hij uiteindelijk de rest van zijn leven zal doorbrengen is een opdracht voor andere speurneuzen. Met zekerheid kan worden gesteld dat Jacobus Ophals één van de eerste wereldreizigers van Zele was.

²³ Kapitein Cayphas, onderkapitein Sevester, stuurmannen Bernard en Boheme, matrozen Michael Ferrera en Louis Gidiau, loods Scipioni en passagier Commens.

²⁴ Hij was dus op 7 augustus 1724 reeds te Chandernagor.

Uit een geschreven brief door kapitein Cayphas²⁵ op 30 augustus 1724 halen we het volgende verhaal:

... Vanaf 7 uur waste het water tegen ons aan in het ruim van het schip en nam dit slag over stuurboordzijde, en bleef liggen. Te 8 uren zonden we de boot en sloep uit omtrent 50 mannen, 36 anderen brachten we 's nachts op een vlot met 9 zakken compagniegeld uit een kas die door de zee op dek aan stukken geslagen was. Ietwat later haalde de jolle nog twee man van boord zoodat we met 6 man overbleven in groot gevaar van weggespoeld te worden boven op de hut. Maar met het vallen van het water kon de jolle wederkeren en ze nam ons op in verscheidene keeren salveerden we ook nog 27 zakken compagniegeld uit de kassen die op het dek door zee waren opengeslagen of die wij zelf opensloegen. Daar wij geen heele kassen konden over krijgen.

's Anderdaags terug op het wrak komende borgen we nog 5 zakken en bij de volgende ebbe nog 10, makende samen 42 zakken. En uiteindelijk den 21sten (augustus 1724) hebben wij dan uit den Franschen loodsboot alle het geld hier te Chandernagor gelost in presentie van den procureur du Roi.

2.5 Ondertussen in Zele

Niets vermoedend dat Jacobus zich heeft ingelijfd als "oploper" bij de Oostendse Compagnie gaat het leven in Zele zijn gangetje. Egidius Buggenhaut en Judoca Ophals ontfermen zich nu over Gillis, Joanna-Catharina en Maria-Theresia Ophals.

Egidius Buggenhaut (°1692) overlijdt op 47-jarige leeftijd te Zele op 17 september 1739. **Judoca Ophals** hertrouwt op 9 februari 1743 met Joannes De Ridder. Zij overlijdt te Zele op 28 juni 1773. Zij zal als laatste "Ophals" op het kerkhof rond de Sint-Ludgeruskerk worden begraven.

Gillis trouwt te Zele op 7 juni 1733 met Maria-Jacoba De Decker. In het gezin worden 5 kinderen geboren:

Ludgerus-Willem	(°Zele 26-03-1734 - +Zele 11-07-1739)
Josephus-Amandus	(°Zele 10-05-1736 - +Zele 19-04-1742)
Joannes	(°Zele 14-05-1738 - +Zele 10-06-1738)
Judocus	(°Zele 08-04-1740 - +Zele 06-05-1743)
Joannes-Baptiste	(°Zele 11-09-1741 - +Zele 26-03-1743)

Gillis sterft te Zele op 12 november 1742. Hij laat zijn echtgenote Maria-Jacoba De Decker (°Zele 03-07-1709 - +Zele 27-11-1771) met de 2 jongste zonen achter. Niet lang echter. Beide overlijden in het voorjaar 1743.

Van **Joanna-Catharina** en **Maria-Theresia** is geen spoor in Zele meer te vinden. Vermoedelijk hebben zij de gemeente verlaten om elders hun leven op te bouwen.

²⁵ Cayphas keert als passagier met de Apollon naar Europa terug. Het relaas van zijn terugreis noteerde hij in het scheepsjournaal van de St. Carolus.

3. Geraadpleegde bronnen en bibliografie

Rijksarchief Beveren

Parochieregisters betreffende de dopen, huwelijken en begravingen van de gemeente Zele

Microfilm 369-370-372-373-374

Zele Oud Archief

Nr. 312 Staten van Goed (33 staten) 1718-1719

Nr. 313 Staten van Goed (32 staten) 1720-1720

Stadsarchief Antwerpen

Nr. IC 5538 H. Carolus. Grootboek. Verzameling betalingsbriefjes

Nr. IC 5559 Betalingen aan families 1724-1725

Nr. IC 5689 Scheepsjournaal

Bibliografie

ADMIRAAL BARJOT JEAN SAVANT, *Wereldgeschiedenis der zeevaart*, Uitgeverij W. Gaade (Den Haag), 1961.

PRIMS Floris., *De reis van den St. Carolus, Kap. Cayphas 1724*, Uitgeverij Leeslust Antwerpen, 1926. Tekeningen door M. Pauwaert.

Kroniek van België, blz. 436, 438, 440, 441, Standaard Uitgeverij (Antwerpen), 1991

DE GRUYSE K., in *Spiegel Historiaal*, blz. 112, 1973

DEGRUYSE K., *De Oostende Compagnie als horzel voor de Nederlandse handel (1722-1731)*, in het tijdschrift voor zeegeschiedenis 3, blz. 87-97, 1984

PEUTEMAN Ann, *Al die willen te kaap'ren varen*, Knack, blz. 92 t/m 97, 1 mei 2002

PARMENTIER J., *Oostende & Co. Het verhaal van de Zuid-Nederlandse Oost-Indiëvaart 1715-1735*, Uitgeverij Ludion, 2002